

AUDA
GASCÓN

NIKOLA TESLA
I ELS HOMES QUE
NO ESTIMAVEN
ELS COLOMS

XXXII PREMI LITERARI VILA D'ASCÓ

Notes de color

NIKOLA TESLA
I ELS HOMES QUE NO ESTIMAVEN
ELS COLOMS

Notes de Color — 106

NIKOLA TESLA
I ELS HOMES QUE NO ESTIMAVEN
ELS COLOMS

AUDA GASCÓN

XXXII PREMI LITERARI VILA D'ASCÓ

□■ Cossetània

Aquesta obra ha estat guardonada amb el **XXXII Premi Literari Vila d'Ascó 2020**.

El jurat el formaven Andreu Carranza i Font, Montserrat Nicolau i Borràs,
Miquel Pérez i Sánchez, Joan Simon i Canal i M. Glòria Tomàs i Nus.

Editat amb la col·laboració de:

Ajuntament d'Ascó

Primera edició: gener del 2020

© del text: Auda Gascón

© d'aquesta edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C. de la Violeta, 6 • 43800 Valls

Tel. 977 60 25 91

cossetania@cossetania.com

www.cossetania.com

Disseny i composició: 3 x Tres

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-020-5

DL T 16-2021

De totes les coses que conec,
les que més m'agraden són els llibres.

NIKOLA TESLA

Durant gairebé un any els meus horaris habituals van ser
des de dos quarts d'onze del matí fins a les cinc de la matinada
de l'endemà, sense exceptuar ni un sol dia.

NIKOLA TESLA

Mitjançant aquest sistema, a tall d'exemple, un subscriptor
d'aquí podria trucar a un subscriptor del món i parlar amb ell.
Un receptor no més gran que un rellotge li permetria escoltar.

NIKOLA TESLA

L'únic remei és un sistema immune a la interrupció.

NIKOLA TESLA

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	9
New York Public Library, 1897.....	11
Compagnie Continental Edison. París, 1884.....	13
Baix Manhattan, presó de l'Estat, 1901	15
Lower East Side, Manhattan. Juny, 1884.....	21
La primera nit de l'Aimon a ca la Mary	29
L'oncle Ardal, 1884	33
La misèria, 1886.....	37
Exposició Universal de París, 1889	41
L'Aimon recorda París.....	49
Mark Twain: l'amistat, 1887.....	51
Samuel Langhorne.....	61
Incendi al laboratori, 1895	65
L'oncle Tierney	73
<i>Maia</i> (il·lusió), 1896.....	83
Emma Goldman, anarquista.....	87
Sing's Club	93
L'amor o la vida.....	99
Assassinat de l'inspector William Scorsy, 1897.....	105
Colorado Springs, 1899-1900	115
Sense indicis.....	121
La Suzanne.....	131
Buffalo, 6 de setembre de 1901	139

Nadal, 1900	147
Setembre, 1901	155
Waldorf Astoria, 1901	159
Novembre, 1901	163
Els xeienes	167
(<i>Contact</i>)	171
Els inspectors.....	175
EPÍLEG.....	181
BIBLIOGRAFIA	183

INTRODUCCIÓ

Al Nova York de finals del segle XIX hi havia *gangs* irlandesos, italians i jueus enfrontats; hi havia encara *tenements*, minúsculs apartaments on malvivien famílies senceres en una habitació; hi havia barris inexpugnables, on la misèria, la violència i el crim dormitaven a la vora d'un món que creixia econòmicament aixoplugat sota les grans inversions en infraestructures i els avenços tecnològics més punters; hi havia la sang o la saba d'altres països que omplia els tallers, les fàbriques, els edificis en construcció i empenyia aquella gran màquina endavant: els immigrants, i les seves revoltes sindicalistes. I al bell mig d'un conjunt caòtic de races, llengües i classes socials, com el bruixot de la tribu, com un xaman que predeia el futur, hi havia un home estranger que acabava d'arribar de l'altre extrem del planeta per ajudar a convertir aquella nació adolescent en la més avançada del món: Nikola Tesla.

Aquesta novel·la —negra com l'atzabeja, com el vellut negre dels vestits de nit, com el xarol negre de les sabates, com el perfum negre de l'encens d'Orient— és fruit de la fascinació davant d'una mirada, la dels seus ulls, des d'una fotografia voladissa, que ha travessat el temps com la llum d'un far enmig la fosca i ha arribat als nostres dies; la mirada d'un home que repeteix incansable: el present és seu, però el futur serà meu; puc construir un aparell de la mida d'un rellotge capaç d'enderrocar un edifici, i un aparell de butxaca per comunicar-vos d'un extrem a l'altre del món i enviar-vos veu, sons, imatges i fotografies al moment; puc moure objectes teledirigits sense cable; puc avançar-vos que la fita més gran de la vostra humanitat serà el contacte amb altres éssers intel·ligents de l'univers; puc...

No pretén ser una biografia novel·lada, ben al contrari, perquè ell no n'és el protagonista; ell, igual que en el seu temps, és un *actant*, una boia enmig d'una mar agitada i convulsa que les grans fortunes, els banquers, els polítics, la borsa i les diferents circumstàncies internacionals, enerven, apaivagaven o estavellen contra el rocam de la incertitud.

Com a tots els que toquen la figura de Nikola Tesla, el desconcert enfront la magnitud del geni m'habita, però encara més el desconcert davant la capacitat d'un ésser humà de predir el món que s'esdevindria cent anys després. I, al final, la revelació. No perquè puguem viatjar en el temps i l'espai, sinó perquè existeix un llenguatge universal, més enllà de les paraules, que no crea murs, ni tanques, ni portes, i que és capaç de resistir tota l'eternitat esperant qui el sàpiga interpretar.

NEW YORK PUBLIC LIBRARY

1897

Recordo que ell anava de camí a la biblioteca pública, no la que s'obrirà un dia o altre a prop del parc Bryant, a l'edifici blanc de columnes, amb dos lleons i una escalinata, no, la més antiga de la ciutat; i jo el seguia a poques passes. Aquest era el costum, vigilar-lo de prop sense interferir en la seva rutina, que no se sentís obligat a enfrontar-se amb els periodistes, els encuriosits pel seu prestigi, els que buscaven feina, els immigrants que veien en ell el seu heroi, els estudiants d'enginyeria que pretenien mostrar-li els seus invents o els emissaris de països llunyans que volien pagar-li en or els seus ginys de guerra, i tanta gent que avui el venerava i demà l'escarnia. Perquè si després de la feina, malgrat que fos a hora foscant, tardoral, no podia passejar i anar a comprar llibres o llegir-ne a la biblioteca, ja que cada quatre passes algú l'aturava, s'entristia profundament.

Girava una cantonada quan va aparèixer un home vestit amb roba fosca i bombí que em va avançar i se situà entre ell i jo. Vaig alentir el pas per cortesia, les voreres eren estretes i si havia plogut, dessorra, el fang i els fems es barrejaven i omplien les sabates de brutícia. Hivern com era i amb oratge, els vianants escassejaven, només els treballadors que tornaven en quadrilla de l'esquelet metàl·lic dels grans edificis que començaven a créixer arreu, o de les refineries de sucre o les fàbriques tèxtils, omplien els carrers.

No vaig adonar-me que l'estaven seguint fins que, molt a prop ja de l'entrada de la biblioteca, l'individu que duia davant es va posar una mà a la butxaca i en va treure quelcom per a després, intuïa, amagar-se-la sota l'americana. Més per instint que altra cosa, vaig improvisar un salt fins a tocar-li l'espatlla i obligar-lo a girar-se i alen-

tir el pas. Ell era a punt d'entrar a la *Library*. A l'alçada de l'estómac vaig sentir l'arma que sostenia apuntant-me. Durant unes mil·lèsimes de segon, tanmateix, els nostres ulls toparen, es digueren engrunes de paraules i es dissolgueren en la fracció de temps següent mentre bregàvem, ell per treure'm del seu camí, amb l'esguard ocult, jo per arrabassar-li la pistola. Maldestre com era, ja que mai no m'havia trobat en una situació d'una gravetat i complexitat com aquella, la ràbia podia més que la meva força.

El tret va sonar quan ell ja era dins, i no en va sortir, de la biblioteca. Mai no s'ocupava de les tafaneries urbanes, del vandalisme, de la violència entre bandes i els seus crims. Fent pressió sobre el seu braç i colpejant-lo ferotgement només havia aconseguit desviar la trajectòria de la bala, que va passar a tocar del peu del mateix assassí. Tanmateix, va fugir.

Extenuat, sense acabar d'entendre què havia succeït, vaig restar allí, a terra, amb l'arma a les mans i envoltat de gent. Em van empresonar, però els advocats i els amics de l'enginyer em coneixien des que havíem arribat junts a Nova York i em van alliberar de seguida. La primera vegada, la segona, la tercera...

COMPAGNIE CONTINENTAL EDISON PARÍS, 1884

Charles Batchelor va aixecar el cap de la carta que estava escrivint a Thomas Alva Edison i va observar amb capteniment l'home jove que tenia al seu davant. Calb com era, no va poder menys que parar esment en la quantitat i la negror dels seus cabells; una foscor de melena, d'ulls i de celles que contrastava amb l'extrema pal·lidesa de la seva pell. Era esvelt i vestia com un autèntic dandi, sempre pulcre i ben pentinat, amb el coll i els punys de les camises d'una blancor immaculada que no havia vist en cap altre treballador. Era un dels seus millors enginyers i no l'hauria de perdre, però ell volia conèixer *l'inventor*, en Thomas, tal com l'anomenava, i no havia aconseguit retenir-lo allí, a París, a la Continental Edison, la filial europea; o, si més no, això deia ell. Nova York era el seu somni i l'Edison el seu déu a la terra. N'estava tan segur de les seves qualitats que s'havia atrevit a escriure en aquella lletra de recomanació adreçada al seu cap: «Conec dos grans homes; vostè és un d'ells, l'altre és aquest jove que li lliura la carta.» La hi va allargar i ell, Nikola Tesla, va acotar el cap en prendre-la com si fos un militar rebent una ordre d'un superior; fins i tot li va semblar sentir el frec d'una cama topant amb l'altra, en senyal d'acatament i submissió i, abans que sortís d'allí com havia entrat, sense pronunciar ni un mot, es va ficar dret i se li va apropar:

—Vull donar-li alguns consells que penso que li seran de gran utilitat, senyor Tesla. El primer és que vigili el seu equipatge i no se'n separi ni un instant quan sigui al transatlàntic. El seu abillament i les seves maneres elegants seran un reclam per als lladregots, convençuts de trobar-hi roba i sabates cares, a l'interior de la seva maleta. En segon lloc, quan sigui a Nova York, per poc que pugui visqui en

un hotel, no en una pensió de mala mort. Se sentirà segur i protegit contra la mala gent que volta per aquelles terres; i, finalment, quan s'ho pugui permetre, que serà ben aviat, envoltis de gent capaç de finançar els seus projectes, ja m'entén, de la idea a la matèria només hi ha un camí: els diners. No ho oblidí mai.

Nikola Tesla li va allargar la mà, encaixaren i sortí del despatx. Charles Batchelor va encendre un cigar i es va apropar als finestrals. Volia veure'l marxar. Sentia un pes al cor, com qui acomiada un fill o un amic amb la certesa d'una irreversibilitat que esdevindria una esquerra, una fractura a la seva vida, perquè hi hauria un abans i un després d'aquell home que gairebé no parlava, un abans i un després per a ell i per al món. D'això també n'estava segur.

—Et quedaràs aquí mirant-lo caminar tranquil·lament cap al seu futur gloriós mentre nosaltres li fem la feina bruta a l'Edison sense cap felicitació? I com justificaràs que no se li pagués la feina d'Alsàcia? O que no haguem estat capaços de fer nosaltres les millores que ell proposa? —va etzibar-li James H., que s'havia creuat amb en Tesla quan sortia i ara l'observava allunyar-se, com en Batchelor, rere els vidres.

—Ho rebenarà tot. Soc inventor com ell i sé que té raó, que els motors que proposa i la manera d'enviar el corrent elèctric que ell té pensada deixaran obsolet el corrent continu. No se'l pot aturar.

—I tant que sí! Cal impedir que agafi el transatlàntic que el duu als peus de l'Edison i punt. I si no t'afanyes, nosaltres també arribarem tard al port.

En Batchelor va tancar els porticons, va fer una darrera ullada al despatx i en va sortir capcot, seguit de l'altre home.

BAIX MANHATTAN, PRESÓ DE L'ESTAT

1901

Em dic Aimon O'Connell i vaig néixer a Anglaterra l'any 1862 del Senyor, fill de pares irlandesos que hi havien arribat fugint de la Gran Fam, ja saben, el mal de la patata i la pèrdua un any rere l'altre de les collites, la gana, la mort... Milers, milions d'irlandesos es veien forçats a migrar a Amèrica o a terres angleses per poder sobreviure, sí, com els germans del meu pare, l'Ardal i en Tierney, que van salpar camí de Nova York en un vaixell vell de negrers que a penes se sostenia dret sobre les onades, una closca de nou que ells van reparar i embellir durant mesos amb altres famílies, perquè eren pescadors i sabien que més enllà de la mar hi havia *un nou cel i una nova terra*, com diu la Bíblia a l'Apocalipsi segons sant Joan. Soc catòlic practicant i em declaro innocent de tots els càrrecs que se m'imputen, i abans que l'ombra de la mort s'estengui sobre la meva ànima vull deixar constància dels fets i les circumstàncies que em dugueren fins aquí, la ciutat de Nova York, i encarrilaren la meva vida al costat de Nikola Tesla, el *mestre*.

La Compagnie Continental Edison es va fundar a París l'any 1882 i jo hi vaig començar a treballar amb el meu pare, com a ajudant de mecànic elèctric. Havíem passat una mala temporada a Londres per culpa de la boira negra, que sovint durava dos o tres mesos. La mare havia emmalaltit dels bronquis i dos dels meus germans havien mort quan eren gairebé nadons per culpa d'aquell aire que enfosquia els carrers i els pulmons. A París, la gent deia que hi havia un riu d'un blau celeste per on vogaven els petits navilis, i llum blanca quan sortia el sol i gresca quan es feia fosc. Al meu pare li agradava la música i ballar i emborratxar-se; era un home alegre de mena que es pansia en

un racó vora el foc, després de treballar tot el dia, tancat a l'estança on vivíem, quasi amuntegats, sense poder sortir al carrer i anar a la taverna, perquè hi havia lladres i criminals que aprofitaven la foscor per assaltar la gent. I dit i fet, va reunir els estalvis i vam venir a París, on tenia amics italians i irlandesos que li van assegurar que, com que havia treballat en una fàbrica, no li costaria gens trobar feina.

Recordo que a l'hora de dinar, als tallers, ens assèiem tots a menjar el que havíem portat de casa, els francesos amb els francesos, els nouvinguts en un altre racó i ell, en Nikola, que era serbi i devia tenir poc més de vint-i-cinc anys, menjava sol en un cantó, a mig camí entre els enginyers i els obrers. El pare l'anava a buscar i el convidava a taula i a beure vi, perquè sabia que era migrant com nosaltres i no tenia ningú. I ell somreia i escoltava mentre explicàvem als altres com era viure enmig d'aquella negror a Londres durant dies i dies, com la reina d'Anglaterra, segles enrere, i el mateix Shakespeare, ja n'havien parlat, de l'aire negre que impedia de veure els palaus i fins i tot els aparadors de les botigues, del fum fastigós de la mort. Aleshores, en Fionn, el pare, que tenia nom de guerrer, en arribar a aquest punt, feia un silenci llarg i després alçava el got i brindàvem tots per París i la llum, perquè nosaltres teixíem els filaments que havien de convertir aquella ciutat en la més il·luminada de tota Europa, i això, a Nikola Tesla, l'entusiasmava, perquè jo li veia un espurneig especial als ulls, com si hagués descobert dins una sola paraula, clos i barrat, esperant-lo, el sentit de tota la seva existència. Aquest era el cas del pare, o, si més no, així l'hi deia a la mare cada nit tot mirant finestra enllà: «Un dia la nit serà un lloc tan bo per viure i gaudir com el dia; i nosaltres ho estem fent possible.»

A en Nikola no li agradaven els meus companys de la fàbrica, i ara, des de la distància, després d'haver viscut mitja vida al seu costat, n'entenc els motius: parlaven obscenament de les dones, sobretot de les prostitutes de Montmatre, blasfemaven, es barallaven i s'escridasaven per qualsevol fotesa i si el respectaven a ell era perquè sabien que l'amo, el senyor Batchelor, a dalt, i el meu pare allí a baix, el tenien en gran estima. En Nikola era perfectament conscient de com l'envejaven els obrers més joves, per això mai no parlava, perquè volia fer-los creure que no entenia la seva llengua i les seves enraonies

maldients; però no era cert, perquè sempre duia llibres de poetes francesos a les mans i era fàcil veure'l assegut en un banc dels jardins de Luxemburg llegint, o al Cafè París, de l'avinguda de la Grande Armée, llegint sempre o caminant d'un extrem a l'altre de la ciutat, per poder pensar, deia.

Si no haguéssim viscut tan a prop dels drapaires i les famílies més pobres de París, que s'apinyaven a la Porte d'Italie dins d'habitatges de fusta bastits sobre rodes de carretó, com si fossin titellaires itinerants, gitanos o firaries, el pare s'hauria atrevit a convidar-lo a casa a dinar un diumenge, però se n'avergonyia, del barri, del carreró enfangat i pudent de fems de cavall, de la nostra misèria. S'embrutarà les sabates, pensava, s'embrutarà el pantalons i ens maleirà, perquè ell és molt polit i primmirat. El veia com un burgès fill de família benestant que ens contemplava des de la llunyania de qui mai ha hagut de patir per prosperar a la vida; per això, quan va saber que marxava a Nova York, li va demanar, li va pregar, li va suplicar que em dugués amb ell, perquè jo era fort i estava avesat a viure al carrer, perquè havia crescut defensant la casa i la mare, si calia a cops de pedra, perquè coneixia la carronya humana a un metre de distància i, sobretot, perquè havia treballat amb el pare des dels catorze anys i em sabia l'ofici. Volia que el *mestre* em prengués com el seu ajudant per tal que jo pogués aprendre d'ell i tenir una vida millor ultramar; a canvi, jo el protegiria. I Nikola Tesla el va veure plorar, al pare, i es va adonar que les seves llàgrimes eren negres, em va dir un dia, com la boira de Londres, com el carbó, com el fum de les cigarretes que fumaven els obrers, i li va dir que sí, que jo aniria amb ell, en tercera classe potser, dins els budells del transatlàntic, barrejat, diluït entre els pobres d'arreu d'Europa que emigraven a un món que era per fer.

Viatjar en tercera en un vapor anglès a Amèrica en aquells anys valia entre vuit i nou lliures, i el viatge durava uns dotze dies. El pare no tenia prou estalvis i li va dir que en demanaria als amics per tal de poder-me pagar un passatge que superava amb escreix les nostres possibilitats. En Nikola s'hi va negar, el préstec me'l faria ell, ja que havia de ser el seu aprenent. El dia que havíem d'embarcar el vaig veure arribar al port estossegant, molt neguitós. Li havien robat un petit maletí on duia documents, llibres, diners i el passatge. Després